

The education role in formation of the human capital is discussed in the article. It is defined that education is a fundamental type of investments into the human capital; it provides conditions for formation of the young man as person and professional in the chosen direction of training and further work; its main task is included in providing demands of the enterprises of all kinds of activity and forms of ownership with sufficient quantity of young generation workers who have necessary professional and qualification level.

Key words: education, human capital, investments, education system financing.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378:37.014.6

А. В. Михацька

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЯК ГОЛОВНА ВИМОГА РИНКУ ПРАЦІ

Проблема забезпечення якості вищої освіти набуває все більшого значення, адже в умовах конкурентної боротьби саме якість стає основним показником життєздатності організації. Якість професійної підготовки у вищій школі виступає одним з ключових понять щодо оцінки ефективності освітнього процесу, а його рівень фактично характеризує успішність діяльності вищого навчального закладу в цілому. Досить актуальною постає й проблема розвитку освіти випереджального неперервного характеру, оскільки якісна вища освіта разом з наукою мають відігравати вирішальну роль у соціальних і економічних процесах країни. Останнім часом на національному та регіональному рівнях значно посилилася увага до врахування думки роботодавців щодо підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою. Але процес такого залучення потребує узгодження з іншими вимогами.

У цьому контексті зазначимо, що питання якості освіти є багатоаспектним і проблемі її підвищення присвячено значну кількість наукових робіт. Серед широкого кола сучасних дослідників можна відзначити публікації О. Бажановської, Я. Болубаша, В. Бондаря, В. Вікторова, Г. Дмитренка, І. Зязюна, М. Кларіна, В. Кременя, В. Лозової, В. Лугового, А. Майорова, А. Мойсеєва, В. Огнев'юка, М. Поташника, О. Субетто, Є. Хрикова, В. Якуніна та ін.

На підставі аналізу різних дослідницьких позицій можна констатувати, що в науковому середовищі немає єдиної думки щодо визначення поняття якості освіти. Узагальнення поглядів науковців, які досліджували цю проблему, дозволяє визначити якість освіти як

співвідношення мети й результату, тобто міру досягнення мети, певний рівень знань і умінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання й виховання [1]. Для розширеного трактування категорії якості професійної підготовки фахівців з урахуванням вимог роботодавців науковці часто використовують поняття якості з виробничо-економічної та соціальної точок зору, про що свідчать роботи, Е. Демінга, Ф. Кросбі, Г. Тагуті, А. Фейгенбаума, В. Шухарта та ін. У такому разі якість освітньої послуги дорівнюється якості продукції.

Частина дослідників дотримується точки зору щодо можливості зміни якості продукції або послуги в залежності від внутрішніх чинників. Інші вважають, що якість визначається ступенем задоволення потреби споживача. Прихильники такої думки, зокрема К. Ісікава, вважали, що навіть за умови відповідності продукції або послуги всім державним і міжнародним стандартам, але незадоволенні споживача, вона є недостатньої якості. З цього приводу він писав: „Ми займаємося управлінням якістю, щоб виробляти продукцію з такою якістю, яка може задовольнити вимоги споживачів. Проста відповідність національним стандартам або технічним умовам сьогодні не може задовольняти” [10, с. 44]. Американський фахівець у галузі якості Е. Демінг [2] також визнавав необхідною умовою задоволеність споживача. Він уважав, що якість є такими властивостями продукції, які задовольняють потреби споживача, а також полягає у відсутності невідповідностей. Такий підхід повністю підтверджує соціальну цінність категорії якості.

Розглядаючи якість з урахуванням потреб споживачів економіст О. Момот [5] вважає, що для визначення рівня якості доцільно визначити характеристики об'єкта, спираючись на аналіз потреби; виявити реальні характеристики об'єкта, порівняти його реальні та бажані характеристики. У свою чергу він поділяє потреби на встановлені й припущені. Встановлені потреби зафіксовані в правових нормах, стандартах тощо, а припущені – мають бути виявлені та визначені. Автор також акцентує увагу на особливості потреб – вони можуть змінюватися з часом, що зумовлює проведення періодичного аналізу вимог до якості; можуть переходити в характеристики продукції (послуги) на основі встановлених або не встановлених критеріїв; мати або не мати кількісне відображення.

Підкреслюючи багатоаспектність категорії якості О. Субетто, на наш погляд, дав найбільш повну її характеристику, вважаючи складною філософською, економічною, соціальною, громадською системною категорією, всю повноту визначення якої можна розкрити тільки через узагальнюючу систему суджень, які відображають різні боки поняття якості – сукупність властивостей; структурність; динамічність; сутнісна визначеність об'єкту або процесу; єдність зовнішнього та внутрішнього, потенційного й реального в якості об'єкта або процесу; цілісність, впорядкованість, сталість (аспект специфікації); придатність і пристосованість для певних призначень, цілей, задач, умов, які

висуваються людиною [8]. Як і в інших сферах, у сфері освіти якість підготовки фахівця може також бути об'єктивною та суб'єктивною. Прийнято вважати, що об'єктивні характеристики якості на певний час є сталими та незмінними, тобто, якість має відповідати певним нормативно визначеним показникам або стандартам, які мають кількісну форму.

Суб'єктивна якість може бути визначена у термінах конкретного суб'єкта. До суб'єктів можна віднести студента, роботодавця, суспільство, державу. Так, суб'єктивний аспект з позиції самого студента (майбутнього компетентного фахівця) виявляється через його самооцінку, яка найчастіше може бути або заниженою, або завищеною.

Отже, суб'єктивна якість залежить від думки суб'єкта на даний час. У такому контексті Є. Хриков характеризує якість як властивість, яка реально задовольняє споживача. У той же час автор справедливо зазначає, що потреби та очікування споживача можуть змінюватися, тому якість є змінною величиною [9]. Якщо розглядати якість з точки зору громадськості, то суспільство й державу цікавить об'єктивна якість. Наприклад, Н. Клаусен [5] пропонує розглядати об'єктивну якість, як таку, що відповідає державним нормам, на відміну від суб'єктивної якості, яка визначає, наскільки продукт чи послуга відповідає очікуванням сторін.

Зауважимо, що контекст поняття якості, зокрема в педагогіці, розширюється за рахунок близьких за змістом понять, які використовуються дослідниками в галузі освіти. Зокрема, поняття якість опосередковано виступає під поняттями конкурентоспроможності та ефективності освіти. На думку Л. Овсянкіної, конкурентоспроможним при працевлаштуванні може вважатися фахівець, який відповідає таким критеріям: високий професіоналізм, володіння сучасними методами й технологіями конструювання, моделювання та отримання інноваційних рішень, вміння працювати у світовому інформаційному просторі, вільне володіння однією або кількома іноземними мовами, обізнаність з основними вимогами організації трудових взаємовідносин і методами конфліктології, ініціативність, комунікабельність, готовність до самостійної, високоякісної, результативної праці, здатність генерувати нестандартні рішення, а також вміння визначати пріоритети [6]. С. Рудишин [7] вважає процес освіти ефективним, якщо він задовольняє, по-перше, потреби людини в освіті; по-друге, навчального закладу в своєму розвитку й добробуті своїх співробітників; по-третє, організації-замовника у фахівцях; по-четверте, суспільства у відтворенні загального інтелектуального потенціалу.

Таким чином, якість освіти можна визначити ще як сукупність характеристик, які задовольняють встановленим державним вимогам та передбачуваним потребам роботодавців.

У головному вітчизняному нормативному документі з вищої освіти – Законі України „Про вищу освіту” пропонується інтегрований підхід до розуміння поняття якості вищої освіти як сукупності якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну

орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільств [3, с. 1]. У законі також пропонується й тлумачення нерозривно пов'язаного з попереднім поняття якості освітньої діяльності, що потрактована як сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені й передбачені потреби окремої особи або(та) суспільства [там само].

У нормативних документах професійна підготовка визначається, як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю, тому, ураховуючи вимоги сьогодення до підготовки професійно компетентних фахівців, здатних до навчання впродовж життя, світова практика професійної підготовки фахівців переконує в необхідності пошуку нових наукових підходів щодо забезпечення такої якості підготовки, яка б задовольняла потреби і самої людини, і державних вимог, і ринку праці.

Оскільки процес підготовки фахівців у вищому навчальному закладі є досить складним і багатограним, а його якість залежить від багатьох чинників, то поступово керівництво вищих навчальних закладів вбачає вирішення проблеми в упровадженні ефективних моделей управління, адже без кардинальних змін у механізмах управління якістю підготовки фахівців гарантувати, зберегти й постійно поліпшувати якісне навчання неможливо. Отже, формування прозорої політики вищого навчального закладу у сфері якості, впровадження системи управління якістю професійної підготовки має значний вплив на кінцевий результат надання освітньої послуги.

Основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки згідно Закону України „Про вищу освіту” є стандарти вищої освіти незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання. Наявність відповідних освітньо-професійних програм і освітньо-кваліфікаційних характеристик у навчальному закладі є ознакою реалізації цілей навчального процесу. Відповідно до нього систему стандартів вищої освіти складають державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти й стандарти вищих навчальних закладів.

На сьогодні державна складова стандарту вищої освіти будується на переліку кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, переліку напрямів (спеціальностей) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, вимог до освітніх рівнів вищої освіти, вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти. Галузевий державний стандарт містить освітньо-кваліфікаційні характеристики або професійні стандарти випускників вищих навчальних закладів; освітньо-професійні програми підготовки; засоби діагностики якості вищої освіти. Оскільки урядом України восени 2011 р. ухвалено Національну рамку кваліфікацій, яка діє з 6 січня 2012 р., то вона потребує відповідного методичного й нормативно-правового забезпечення, зокрема відповідного закону. Розглядаючи оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців і з

боку роботодавців, зауважимо, що на цей час немає відповідного досвіду застосування рамки на практиці. Національна рамка кваліфікацій є важливим і довгоочікуваним документом. Це системний і структурований опис кваліфікаційних рівнів, для кожного з яких визначено стандарти знань, умінь, комунікацій, автономності й відповідальності. До її розробки активно залучалися роботодавці України, а також закордонні експерти. Рамка потрібна також і для введення європейських стандартів і принципів забезпечення освіти, що сприятиме міжнародному визнанню отриманих в Україні кваліфікацій.

Реалізація якісної освіти не може відбуватися без відповідних стандартів вищих навчальних закладів, які забезпечують підготовку фахівців за певними спеціальностями й спеціалізаціями з урахуванням особливостей суспільного поділу праці в Україні та мобільності системи освіти щодо задоволення вимог ринку праці. Важливою ланкою дотримання стандартів якості має бути система працевлаштування, яка, на нашу думку, повинна включати в себе базу замовлень від підприємств, відстеження проходження цільового навчання згідно цільових договорів та направлень (зокрема обласних управлінь освіти, навчальних закладів, центрів та підприємств), гарантійних листів замовників кадрів, матеріалах держзамовлень МОНМС, державних служб зайнятості, підтримання зв'язків зі студентами-випускниками з метою ведення статистичних відомостей щодо їх працевлаштування, підтримка зв'язків з роботодавцями та спостереження за зростанням їх професійного рівня у межах моніторингу якості підготовки випускників. Ефективність такої інформаційної системи буде вище, якщо всі відомості будуть зібрані у спеціальну базу даних. У цьому контексті важливою, на наш погляд, є пропозиція О. Коваленко щодо проведення на випускному курсі тестування студентів для виявлення недоліків у змісті, формах та організації навчального процесу з погляду випускників [4]. Уважаємо, що такі опитування ефективно проводити не тільки на випускному курсі, а на всіх, починаючи з 2-го курсу. Оцінювання роботодавцями рівня підготовки випускників вищого навчального закладу має проводитися мінімум 3 роки. Вищий навчальний заклад має слідкувати за кар'єрним зростанням своїх випускників, проводити анкетування роботодавців та випускників. Причому випускників слід оцінювати декілька разів через певні проміжки часу.

Ураховуючи економічний розвиток суспільства та тенденцію до всесвітньої глобалізації, ієрархію вимог до якості професійної підготовки можна побудувати наступним чином: міжнародна спільнота, держава, роботодавці, суспільство, особистість. На нашу думку, формування цілей професійної підготовки фахівців і створення об'єктивної системи оцінювання її якості має враховувати потреби всіх сторін-замовників освітнього процесу й відображатися у нормативних документах. У той же час, необхідно дотримуватися принципів відкритості й демократії та надавати певну автономію вищому навчальному закладу, який,

враховуючи потреби регіональних замовників, будуватиме власну систему забезпечення якості підготовки фахівців.

Список використаної літератури

- 1. Астахова М.** Механізм формування якості освіти в галузі охорони та безпеки життєдіяльності / М. Астахова, Н. Серета // Теорія і практика управління соціальними системами . – Х. : НТУ „ХПІ”. – 2008, № 1. – 120 с.
- 2. Деминг Э.** Выход из кризиса / Э. Деминг. – Тверь : Альба, 1994. – 497 с.
- 3. Закон України „Про вищу освіту”** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/вищу%20освіту>.
- 4. Коваленко О.** Основним чинником, який визначає доцільність існування будь-якого ВНЗ є ринок праці / О. Коваленко // Освіта України. – 2012. – № 3 (1273).
- 5. Момот А.** Экономический механизм управления качеством / А. Момот. – Донецк : Норд-Пресс, 2005. – 383 с.
- 6. Овсянкіна Л.** Проблеми упровадження менеджменту якості у систему сучасної вищої освіти / Л. Овсянкіна // Моніторинг якості освіти: теорія і практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 16–17 грудня 2009 р. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – С. 165 – 168.
- 7. Рудишин С.** Роздуми про європейський вимір української освіти системний підхід) / С. Рудишин // Науковий світ. – 2010. – № 1. – С. 14 – 15.
- 8. Субетто А.** Качество образования: проблемы оценки и мониторинга / А. Субетто // Образование. – 2000. - № 2. – С. 62 – 66.
- 9. Хриков Є.** Теоретико-методологічні засади моніторингу якості професійної підготовки [Електронний ресурс] // Є. Хриков. – Режим доступу : http://www.experts.in.ua/ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=15669.
- 10. Ishikawa K.** What is Total Quality Control? The Japanese Way. Englewood Cliffs. – N-Y. : Prentice-Hall Inc., 1985. – P. 44 – 45.

Михацька А. В. Якість професійної підготовки фахівців як головна вимога ринку праці

У статті акцентовано увагу на необхідності підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах за участю представників ринку праці.

Ключові слова: якість професійної підготовки, стандарти вищої освіти, ринок праці.

Михацкая А. В. Качество профессиональной подготовки специалистов как важнейшее требование рынка труда

В статье акцентировано внимание на необходимости повышения качества профессиональной подготовки специалистов высших учебных заведений при участии представителей рынка труда.

Ключевые слова: качество профессиональной подготовки, стандарты высшего образования, рынок труда.

Mykhatska A. V. Quality of Professional Preparation of Specialists as Major Requirement of Labour-market

The attention of the article is accented on the upgrading necessity of specialists professional preparation at the higher educational establishments, by employers representatives participation.

Key words: quality of professional preparation, standards of higher education, labour-market.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК [37.011.33:37]–048.35

Г. П. Новикова

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ОБРАЗОВАНИИ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ

В модернизации педагогического образования в изменяющихся условиях самое главное – поставить на службу будущему творческий потенциал исследователей передовых вузов.

Высшие учебные заведения должны осуществлять не только образовательную и просветительскую деятельность, но и реализовывать инновационную функцию как залог развития всей системы.

Понятие „инновации” некоторые исследователи (К. Ангеловски, В. И. Загвязинский, А. И. Пригожин) отождествляют с понятиями „новшество”, „новообразование”, „нововведение”, но подавляющее большинство учёных рассматривают новации как деятельность, процесс. Отсюда вытекает понятие „инновационный процесс”, который Загвязинский В. И. определяет как „процесс возникновения, развития, проникновения в широкую практику нововведений”. Инновационные процессы в образовании характеризуют качественно новый этап во взаимодействии и развитии научно-педагогического и педагогического творчества и процессов применения их результатов. Современный этап развития инновационных процессов в педагогике характеризует тенденция к ликвидации разрыва между процессами их восприятия, адекватной оценке, освоения и применения их на практике, а также к преодолению противоречия между имевшей место стихийностью этих процессов, возможностью и необходимостью сознательного управления ими. В инновационный процесс в системе образования в качестве трёх основных педагогических процессов входят: процессы создания нового (новшества), их освоения (восприятия, оценки, „делания своим”) и применения. Причем создание нового в педагогике имеет свои особенности и связано, в частности, с неповторимостью личности педагога, с особенностями группы (класса), ОУ и т. д.